

TÜRKİYEDE BEYAZ LEYLEK SAYIMI NETİCELERİ

Doç. Dr. Neriman OZBAN

(İstanbul Üniversitesi Genel Zooloji Enstitüsü)

Türkiyede mevcut beyaz leylek (*CICONIA CICONIA* L.) sayımını hedef tutan bu ankete Milletler arası kuşları koruma derneğinin bir yazı ile bize müracaat ederek dünyanın her tarafındaki leyleklerin sayılacağını bildirmesi ve bu geniş çaptaki araştırma için Türkiyenin de işbirliği yapmasını istemesi üzerine başlanmıştır.

İstanbul Üniversitesi Genel Zooloji Enstitüsünün matbu şekilde hazırlattığı cetveller 1958 ve 1964 yılları ilk baharlarında maarif müdürlükleri ve Türk Biyoloji Derneği vasıtası ile Türkiyenin hemen bütün il ve ilçe merkezleri ilk ve orta öğretim üyelerine yollanmış, öğrencilerin de yardımları sağlanarak cetvellerin doldurulup Enstitümüze gönderilmesi suretiyle araştırmaya katılmaları rica edilmiştir.

Bu cetvellerde tetkikin yapıldığı tarih, meskûn ve metrûk yuva sayısı, anaç ve yavru leylek sayıları, leyleklerin rengi gibi soruların cevaplandırılması istenmiştir.

Ancak her yerden cevap almak mümkün olamamış, gelen bazı cevapların da maksada tam mânası ile cevap vermediği veya eksik bırakıldığı görülmüştür. O sebepten elde edilen neticeleri tam kesinlikle ve bütün Türkiyeye teşmil edemesek de Türkiye çapında ilk defa yapılan bu sayım neticelerinin doğruya en yakın şekilde yapıldığı ve bir tahminden daha fazla değeri olduğu aşikârdır. Neticede ilk defa olarak Türkiyenin leylek bulunan ve bulunmayan şehirleri birarada öğrenilmiş olmaktadır, (Harita). Türkiyenin 36 ili ile bu illere bağlı 52 ilçe, 26 bucak ve 328 köyünden cevap alınabilmiştir. Güney Doğu Anadolu'dan cevap alınamamıştır, dağlık olan coğrafik durum dolayısı ile Leylek konaklamadığı kuvvetle tahmin edilmekle beraber bu bölge ankete dahil edilmemiştir.

Türkiye Ornitolojik bakımdan mühim bir göç yolu üzerindedir ve Beyaz Leylek, *CICONIA CICONIA*'nın kuluçka yeri olarak seçtiği ve çok yayılmış olarak bulunduğu yer olarak bilinmektedir.

Literatürden bilindiğine göre Türkiyede *CICONIA CICONIA* (beyaz leylek) ve *CICONIA NIGRA* (kara veya siyah leylek) bulunmakta-

dır. S. Ergene (1945), H. Kumerloeve (1960), A. Kasparyan (1956) (1960). Bunlar kışlama yerleri olan Afrikadan Şubat ayının ortalarında ayrılır ve Orta Avrupaya gelişleri Şubat sonundan Nisan başına kadar sürer. Yazı geçirdikten sonra Ağustos ve Eylül ayları içinde güneye doğru göç ederler. Yine literatürden bilindiğine göre Avrupanın batısında yazlıyan batı Avrupa leylekleri göç ederken İspanya - Fas üzerinden uçarlar. Doğu Avrupada yazlıyan leylekler ise Boğaziçi - Anadolu üzerinden, Filistin ve Mısırdan geçerek büyük sürüler halinde kışlama yerleri olan doğu ve güney Afrikaya doğru uçarlar. S. Ergene (1945). Bu yazlama esnasında leylekler Türkiyenin Marmara ve Akdeniz sahillerinde, orta Anadoluda, mümbit Çukurova ve Antitorosların besin bakımından elverişli yamaç ve vâdilerinde konaklamaktadırlar.

Türkiyenin Karadeniz bölgesinde leylek bulunduğu dair bir iki eski müşahede mevcuttur. *Ogilvie* Çatalağzında leylek gördüğünü bildirdiği halde leyleklerin orada kuluçkaya yattığı hakkında hiç bir malûmat bulunmamıştır. Kumerloeve (1960) ise İneboluda hiç bir leylek yuvası görememiştir. Karadeniz bölgesinden ankete verilen cevaplardan Samsun ili ile iki ilçesinde leylek bulunduğu fakat bunun dışında Zonguldak, Trabzon, Rize, Artvin ve Gümüşhanede leyleklerin kuluçkaya yatmadıkları öğrenilmiştir. Ordu ilinde de leylek bulunmadığı *Cafer Türkmen*'le şahsî bir konuşma sırasında öğrenilmiştir. Buna mukabil Ordunun Fatsa ilçesinde bir leylek yuvası görülmüştür. Gaziantep ve Hatayda da leylek bulunmadığı bildirilmektedir. Bu bölgelerden leyleklerin ancak göç esnasında dinlenmek veya yem bulmak için büyük sürüler halinde muvakkaten konakladıklarına veya transit geçtiklerine işaret edilmektedir. Enteresan olan taraf bazan yanyana bulunan köylerden birinde leylek bulunduğu halde diğerinde bulunmamasıdır. Meselâ; Mudanyanın leylek bulunan pek çok köyleri yanında Orhaniye, Mahmudiye, Siği, Çınarlı, Yaman, Hançerli, Kutlu köylerinde konaklıyan leylek bulunmamaktadır. Gene Bursanın merkez ilçesinin Alasan, Narlıdere, Şadan, Burhaniye, Cumalıkızık ve Dimboz köylerinde de leylek konaklamamaktadır. C. *İzmirli* tarafından İmroz ve Bozcaadada da leylek bulunmadığı mektupla bildirilmiştir. Muğla iline bağlı sahil ilçesinde, meselâ Bodrum, Marmaris, Köyceğiz ve Datçada leylek bulunmamasına mukabil bu ilçelerin bazı köylerinde konaklamaktadır. Köyceğizin Orta-bucağına bağlı 10 köyde leylek mevcuttur. Keza Fethiyenin de 5 köyünde leylek konaklamaktadır.

Türkiyenin, en çok leylek bulunan bölgeleri arasında Marmara bölgesi, Ege bölgesi, Ortaanadolu bölgesi, batı Torosların ön bölgesi Tarsus ve Antalya sayılabilir.

Kumerloeve (1960) Harunivede iki yuva ve dört yavru, Osmaniye-
de ise 12 - 15 yuva saymıştır.

Batı Anadolu'da leyleklerin bol olmasına mukabil doğu Anadolu'nun ancak kuzeyinde leyleğe rastlanmaktadır. *Kumerloeve* (1960) Bürücek, Karapınar, Çiftelhan, Pozantı, Ulukaya gibi yüksek bölgelerde, İskenderun'un sahil ve hinterland kısımlarında, Gaziantep - Nizip ve Birecik bölgesinde leyleğe çok az tesadüf ettiğini kaydetmiştir.

Anket cevaplandırılırken halk arasında beyaz ve siyah renk konusunda leylek renginin karıştırıldığı gelen cevaplardan anlaşılmaktadır. Meselâ: Çanakkaleden verilen cevapta siyah olarak kaydedilen 43 yuva sakini leyleğin hakikatte beyaz leylek olduğu ancak kanat uçları ve diğer uçuş tüylerinin siyah renkte olduğundan dolayı leylek renginin siyah kabul edildiği kuvvetle tahmin olunmaktadır. Esasen orman formu olan ve bu sebepten meskûn yerler civarında az görülen siyah leyleğe nadiren tesadüf edilmektedir. *Wadley. N. J. P.* (1951) 1944 te Türkiye'de yüzlerce yuva ve binlerce beyaz leylek görmüş olmasına rağmen siyah leyleğe ancak bir iki kere tesadüf edebildiğini, bunlardan birinde bir tek siyah leyleği Ankaradan kuzeye doğru uçarken ve bir çifti de yine Ankara Çubuk barajı yakınlarında gördüğünü bildirmiştir. *Wadley* aynı zamanda bu neşriyatında *Lambert*'in 1942 de Ankarada bir çift siyah leylek görmüş olduğunu da nakletmektedir. *Kasparyan* (1960) Bursa Karacabey yakınlarında onbir adetlik bir sürü halinde dolaştıklarını müşahade etmiştir. Ankete verilen cevaplarda ise Bursa Karacabeyden iki, Bilecikten bir ve Yozgattan on nümune zikredilmektedir.

27 Eylül 1965 tarihli İstanbul gazetelerinden birinde Terkoz gölü elektrik tesislerine konarak elektrik kontağına ve dolayısıyla şehre su verilememesine sebep olan bir siyah leyleğin resmi neşrolunmuştur. Böylece İstanbul civarında da siyah leylek mevcudiyetinden bahsedilebilir. *C. Türkmen* ile şahsî bir konuşmada kendisinin 1952 de İznik'de, 1955 de Konyada ve 1965 senesinde ise Karacabeyde bir siyah leyleğe rastladığı öğrenilmiştir.

Enteresan olan taraf haritadan da görüleceği üzere siyah leylek bulunduğu bildirilen illerin muntazam bir doğru üzerinde bulunuşlarıdır. Ayrıca leylek bulunmadığı bildirilen iller de ikinci ve muntazam bir doğru üzerine rastlamaktadır. Doğru Karadeniz bölgesinde bariz olarak görülen bu durumun Samsunda inkitaa uğraması mümbit ve sulak Kızılırmak ve Yeşilirmak ovaları dolayısıyla olmalıdır.

Anket neticesi sayılabilen 10689 meskûn yuva yanında metruk yuva adedinin 3162 gibi yüksek bir sayıya ulaşması «Acaba Türkiyede eski yıllara nazaran konaklıyan leylek sayısında bir azalma mı oluyor?» su-

alini akla getirmektedir. Netekim Çorumdan ankete verilen cevaba ilâveten yaşlıların geçen yıllara nazaran Çoruma daha az leylek geldiğini söyledikleri de ilâve edilmiştir.

Netice olarak Türkiyenin cevap alınabilen 36 ili ile bu illere bağlı bucak ve köylerden meskûn 10689 yuvada 21161 anaç ve 15310 uçar ve uçamaz yavru ile birlikte ceman 36471 leylek sayılabılmıştır.

Bir başka sonuç da leylek yuvalarının ekseriya ev, fırın, v.s. gibi binaların damları bilhassa basık ot, tahta ve saç damlar gibi nisbeten yumuşak damlar, bacalar, kuru ağaçlar, terkedilmiş yıkıntılar üzerinde görülmesidir. Resimde Samsun - Çarşamba yolu üzerinde bulunan ve gön-

Samsun — Çarşamba yolu üzerinde Leylek Apartmanı.

deren tarafından leylek apartmanı olarak isimlendirilen ağaç ve birden fazla leylek yuvası görülmektedir. (Şekil: 1).

Gelecekte daha sıhhatli ve bütün Türkiyeyi içine alacak bir sayımın yapılmasını temenni eder bu vesile ile ankete katılarak bu neticeleri almamıza yardımcı olan bütün ilk ve orta öğretim kadrosundaki baş öğretmen ve öğretmen arkadaşlarımızla öğrencilerine ve bunun dışında yardım etmek lûtfunda bulunan şahıslara ayrı ayrı teşekkürü bir borç biliriz.

L İ T E R A T Ü R

1. ERGENE, S.: Türkiye Kuşları. Fen Fakültesi Monografileri. Sayı 4. (1945).
2. KASPARYAN, A.: Türkiye Kuşları hakkında preliminere sistematik bir liste. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi mecmuası Seri B. Cilt XXI. 1-2, 27. (1956).
3. KASPARYAN, A.: Türkiye Kuşları üzerinde araştırmalar. I. Türk Biyoloji Dergisi. 10. 3. 87. (1960).
4. KUMERLOEVE, H.: Beyaz Leyleklerin Türkiyede yayılmaları. Türk Biyoloji Dergisi. 10. 9. (1960).
5. WADLEY, N. J. P.: Notes on the Birds of Central Anatolia. İbis. 93. 63. (1951)